

s ostatními kulturami, závislá na jiných „okolních“ kulturách a tohoto faktu si musela být nutně vědoma. Konečně, evropská kultura je primárně produktem západokřesťanského středověku, ve kterém lze nalézt celou řadu závažných dokladů, že středověké myšlení rozhodně nepovažovalo Evropu za střed světa. K zodpovědné diskuzi a analýze eurocentrických předpokladů je podle Árnasona třeba kriticky přistupovat ve třech rovinách: *historické*, týkající se role a významnosti (důležitosti) Evropy v globálních světových dějinách, *hermeneutické*, podávající především výklad otázek porozumění cizím kulturám a snížení vlivu projekce vlastních představ a hodnotových orientací do tohoto porozumění, a *normativní*, zabývající se problematikou univerzalizace partikulárně evropských zásad a orientací.

V závěrečné kapitole „Modernita východní Asie: historické zkušenosti a nové pohledy“ se autor vrací k otázce civilizačních perspektiv prostřednictvím úvah o modernitě východní Asie. Nejprve objasňuje ideu různorodých modernit a konceptu historického regionu. O různorodých modernitách má podle něj smysl hovořit jen v případě, že existují rozličné složky modernity (např. ekonomické, politické či kulturní), které se vyvíjejí podle vlastních zákonitostí, a mohou tak v různých prostředích vytvářet různá schémata modernity. Modernity lze rozlišovat na úrovni *národních států*, na *regionální úrovni* (odlišné regionální cesty k modernitě) a na *úrovni civilizační* (jako civilizační odkazy jednotlivých civilizací, příkladem je islámská modernita). V globálním kontextu lze pak rozlišit tzv. *alternativní modernitu* pro státy, které usilují o globální nadvládu (jako příklad se uvádí komunismus) a tzv. *globální modernitu*, vyhrazenou pro globální konfigurace moderních ekonomických, politických či kulturních systé-

mů. Pro diskuzi různorodých modernit ve vztahu ke konstruktovi *historického regionu* slouží autorovi právě východní Asie, chápaná jako historický region, skládající se ze tří historických států – Číny, Koreje a Japonska. Právě zde hrají civilizační a regionální faktory vzniku modernity významnou roli mimo jiné i proto, že tento region nebyl nikdy Evropou kolonizován.

Knihy Jóhanna P. Árnasona je podnětným příspěvkem ke studiu srovnávací civilizační analýzy. Představuje kritické zhodnocení stavu soudobého civilizačního projektu a vybízí k dalšímu zamyšlení nad touto problematikou, pro které poskytuje celou řadu možných témat dalšího výzkumu. Vhodnou komplementární četbou k tomu zamýšlení by mohla být kniha *Postižitelné proudy dějin* (2002), českého polyhistora a sociologa Jaroslava Krejčího, k jehož dílu se Árnason též odkazuje.

Michal Kotík

Miroslav Hroch: *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, 318 stran.

Historik Miroslav Hroch projevuje ve svých knihách neobyčejnou schopnost sledovat historické procesy ve velmi širokých souvislostech. S tím bývá zároveň spojena jeho zcela oprávněná nechuť k násilně zjednodušujícím závěrům, nekriticky opakovaným klišé, ukvapeně jednoznačným nebo ostentativně originálním tezím. Také proto stojí za pozornost Hrochova nejnovější práce, která si klade za cíl syntézu pohledů na formování moderních evropských národů. Tématem vzniku a vývoje národů se autor zabývá dlouho – dalo by se snad říci, že kniha *Národy nejsou dí-*

lem náhody shrnuje to, k čemu za několik desetiletí dospěl, máje oči stále tak doširoka otevřené, jako například v publikaci *Na prahu národní existence* (1999), v níž popisuje vznik národa českého. Sociologicky je ovšem nová kniha pozoruhodná i v jiných ohledech.

Formování národů bylo procesem daleko složitějším, než by se mohlo z některých teoretických koncepcí zdát. Rozmanité činnosti a okolnosti, jejichž role při utváření národa vypadá z našeho dnešního hlediska jako přirozená a jednoznačná, se při historickém srovnání odlišných národů ukazují jako nesamozřejmé, protože ne vždy funkční. Proto Miroslav Hroch s pomocí ohromného množství literatury, která k tomuto tématu existuje, pátrá v národotvorných procesech především po kauzalitě, tedy po tom, jaké podmínky a jaké snahy zúčastněných aktérů v nich hrály či nehrály významnou úlohu. Začíná obsáhlým přehledem různých vymezení národa, typů jeho formování a také možných způsobů chápání nacionalismu, přičemž si je dobře vědom toho, že „veškeré pojmoslovné pŭtky dostávají smysl pouze tehdy, jsou-li sporem o to, která definice umožňuje lepší a přesnější kauzální analýzu“ (s. 29). Takto shledává bezpředmětnou například gellnerovskou debatu o tom, zda je národ produktem nacionalismu, či naopak – zvláště když nacionalismus sám je termínem značně nejednoznačným.

Na základě dominantních teoretických chápání národa by bylo možné situovat autorovu pozici kamsi doprostřed, sám ostatně uvádí, že hledá, co mají odlišné teorie společného. Na jedné straně existují pojetí objektivistická, tedy že národ lze vymezit objektivními jevy (území, etnicita, společná historie, jazyk), na straně druhé může být národ definován tím, že se jeho příslušníci zkrátka pokládají za jeho příslušníky a také podle toho jednají. Hroch

ovšem upozorňuje, že k tomu, aby se lidé mohli s určitým národem identifikovat, byly zároveň nutné určité objektivní podmínky. To není věc nikterak triviální, neboť z ní vyplývá, že národ nemůže být jen produktem hrstky intelektuálů, čímsi vymyšleným a následně objektivizovaným jednáním těch, kdo se s národem identifikují, což je představa poměrně rozšířená a oblíbená. Hroch například píše: „Historii nebylo možné zcela ‚vynalézt‘, vymyslet bez ohledu na to, co se v minulosti událo, či dokonce v rozporu s tím, jak tato minulost k současníkům přímo promlouvala prostřednictvím architektury, památek, státních a vůbec politických institucí, zákonných norem, náboženských obrazů a textů apod.“ (s. 64).

Miroslav Hroch si tento vyvážený postoj udržuje prakticky neustále. Kniha má dvě hlavní části, přičemž jedna se věnuje právě objektivním charakteristikám národa a druhá činnosti aktérů, kteří se na formování národa podílejí. Obě tyto části se však nutně prolínají, protože lidé vždy jednali v určitém jazykovém, kulturním, dobovém či etnickém kontextu. Opomenutí nebo úmyslné přehlížení jedné či druhé ze složek utváření národa znamená přílišnou redukci, což je patrné přinejmenším z toho, jak podstatně se evropské národy ve svém vývoji lišily. Hroch na mnoha příkladech ukazuje, do jaké míry rozdílně se utvářely třeba národy malé a národy velké, nejvíce je podle něj ovšem třeba rozlišovat situaci státního národa, „vycházejícího z podmínek raně novověkého státu s jedinou vládnoucí národní kulturou, a (...) situaci národního hnutí vycházejícího z existence nevládnoucí, nestátní etnické skupiny“ (s. 267). Odlišnost je zásadní již v tom, jaké byly primární cíle těchto národů. Národ, který se formoval v rámci státního útvaru, neměl potřebu bojovat s dominantním jazykem či kulturou, cílem

při jeho utváření bylo zejména utvrzování pocitu sounáležitosti s politickou mocí, šíření národních norem a hodnot a budování občanské společnosti. Formování nestátních národních hnutí, jež rozmanitými způsoby usilovaly o status národa státního, mělo základy různorodé, patřil mezi ně mimo jiné společný prožitek méněcennosti a utlačování dominantní mocí, důraz na prosazení vlastního jazyka, náboženství nebo vytváření vlastních tradic, dějin a kultury.

Kniha Miroslava Hrocha je cenná velkou šíří témat a nesmírným množstvím příkladů. Věnuje se problémům etnickým a jazykovým, práci s národními dějinami, projevům modernizace (včetně industrializace, školství a vlivu médií), ale i věcem subtilnějšími, jako jsou národní symboly, pomníky, slavnosti nebo stereotypy. Zároveň je to ale kniha o uvažování – o tom, jak se přemýšlí o národech a nacionalismu, pojmech až neuvěřitelně křehkých, mnohoznačných i zneužitelných. Hroch vytváří řád a pořádek v koncepcích národa, o němž jsou mnozí přesvědčeni, že ho lze definovat jen velmi obecně, případně vůbec ne, a také v přístupech k nacionalismu, který může být přijímán věcně, s nadšením, opovržením i hrůzou.

Snad méně zjevným je tu i autorův skromný, ale opodstatněný a argumentačně přesný příspěvek k teoriím sociálního konstruktivismu. Tento přístup často slouží k relativizaci a popření objektivní podstaty určitého jevu; Hroch však ke konstruování národních dějin píše: „Při hledání a nalézání společného osudu v podobě národních dějin šlo vždy o konstrukci, ale bylo by omylem ztotožňovat konstrukci a účelovou nepravdu, označovat národní dějiny za cosi účelově vymyšleného. Takový přístup je možný dnes, v době postmodernistického pohrdání kritickým rozumem a pravdou, nebyl však možný v 19.

století, které věřilo v poznatelnost historické pravdy a uplatňovalo její autoritu.“ (s. 199)

Proslulý, ač ne každým milovaný literární vědec Terry Eagleton napsal, že „postmoderní ‚politika identity‘ (...) zahrnuje lesbickou lásku, ne však nacionalismus, což by byl pro dřívější romantické radikály naprosto nelogický posun“. To je také důvod, proč je dnes myšlení a věcné, srozumitelné psaní Miroslava Hrocha tak důležité.

Miroslav Paulíček

Helena Kubátová: *Životní svět a sociální světy*. Olomouc: Nakladatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 2008, 255 stran.

Kniha *Životní svět a sociální světy* Heleny Kubátové patří mezi nečetné pokusy oživit myšlenkovou tradici fenomenologické sociologie. Nabízí nápaditou syntézu fenomenologické sociologie a třídní analýzy a zároveň poskytuje vhled do světa představ polistopadové mládeže.

Autorka staví svůj výkladový rámec na filozofických východiscích Heideggera, Patočky a Schütze, která doplňuje sociologickými koncepcemi především Bourdieua a Giddense. Tato struktura výkladu je doprovázena daty empirického výzkumu kvalitativního charakteru. Jak jejímu textu rozumět? Je snahou podpořit apriorní teoretickou konstrukci empirickými daty, nebo pokusem vysvětlit zjištěná empirická data adekvátní teorií? Příkláním se k názoru, že jde o návrh velmi abstraktního a komplexního teoretického modelu a zároveň o jeho test, který má ukázat, že data poskytovaná empirickým výzkumem lze tímto modelem smysluplně a efektivně uspořádat. Podívejme se nyní na to, jak autorka tuto původní koncepci naplnila.